

TÜRK EDEBİYATINDA KERBELÂ
HADİSESİ: KONUYU KENDİ
REALİTESİNE UYGUN
KONUMLANDIRMA ÇABASI
-EKSİKLİKLER, TESPİTLER,
LİTERATÜR-

KARBALA INCIDENT IN TURKISH
LITERATURE: THE EFFORT TO
POSITION THE SUBJECT IN
ACCORDANCE WITH ITS REALITY-
DEFICIENCIES, DETERMINATIONS
AND LYRE-

Dr. Gökhan ALP

Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı
Anabilim Dalı. alpgokhann@gmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 01.12.2020
Kabul Tarihi: 29.12.2020
Yayımlanma Tarihi: 30.12.2020
Sayı: 4
Sayfa: 56-89

Article Information: Research Article
Received Date: 01.12.2020
Accepted Date: 29.12.2020
Date Published: 30.12.2020
Volume: 4
Page: 56-89

Atıf / Citation

ALP, G. (2020). Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi: Konuyu Kendi Realitesine Uygun Konumlandırma Çabası -Eksiklikler, Tespitler, Literatür- *International Journal of Filologia*, 3 (4), 56-90.

ALP, G. (2020). Karbala Incident in Turkish Literature: The Effort to Position the Subject in Accordance With its Reality-Deficiencies, Determinations And Lyre- *International Journal of Filologia*, 3 (4), 56-90.

Dr. Gökhan ALP

**TÜRK EDEBİYATINDA KERBELÂ HADİSESİ: KONUYU KENDİ REALİTESİNE
UYGUN KONUMLANDIRMA ÇABASI
-EKSİKLİKLER, TESPİTLER, LİTERATÜR-**

**Karbala Incident in Turkish Literature: The Effort to Position the Subject in
Accordance with Its Reality -Deficiencies, Determinations and Lyre-**

ÖZ

Hız. Peygamber'in vefatını müteakip hilafet/imamet merkezli mücadeleler elim hadiseleri doğurmuş; Hız. Muhammed'in torunu Hız. Hüseyin ve beraberindekilerin şehadetiyle neticelenen Kerbelâ hadisesi, yaşanan trajediyle hafızalara kazınmıştır. İslâm dünyasını derinden etkileyen ve pek çok eserde yer alan bu hadise, tarihî gelişimi itibarıyla ilk olarak ahabâr, tarih, ensâb kitaplarında "maktel" başlığı altında değerlendirilmiş, zamanla "Maktel-i Hüseyin" adı altında edebiyat sahasında müstakil bir türe dönüşmüştür. Manzum, mensur ya da manzum-mensur birlikte yazılan eserler ile bir külliyat hâlini alan bu sahada klâsik Türk edebiyatı ve Türk İslâm edebiyatına aksedişiyile oluşan literatür, konu üzerinde bütüncül bir yaklaşımı gerekli kılmıştır. Bu amaçla maktel türünün gelişimi üzerinde durularak tür hakkında kısa bir malumat verilmiş, mevcut literatür içerisinde görülen birtakım eksik ve hatalı saptamalara temas olunarak konuyla ilgili bazı sorunlara işaret edilmiştir.

Ele alınacak çalışmaların sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi için gerekli görülen bir yaklaşım temelinde konu, Kerbelâ hadisesine kaynaklık teşkil eden eserler üzerinden edebiyat sahasına yönelik bir çizgide ele alınmış, süregelen bazı sorunlar zemininde, mevcut sorunların aktarımının yeni neşirler ve saha araştırmaları açısından rahatlıkla kavranabilecek bir bütünlük etrafında şekillenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Türkçe kaynaklar ışığında "maktel", "mersiye" ve "muharremiyye" üzerine yapılan çalışmalar sıralanmış, konuyu kendi realitesine uygun konumlandırma çabası içerisinde eksiklikler, tespitler ve literatüre yönelik saptamalar aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hız. Hüseyin, Kerbelâ, Maktel, Mersiye, Bibliyografya

ABSTRACT

Following the death of the holy Prophet, the conflicts centered on the Caliphate / Imamate brought painful events with it; The Karbala incident, which resulted with the martyrdom of Prophet Muhammad's grandson "Hüseyin" and his entourage, was engraved in memory with the tragedy experienced. This incident, which deeply influenced the Islamic world and found its place in many works, was first considered under the title of "Killing" in news, history, and pedigrees books, and in time turned into a separate genre in the field of literature under the name of "Killing of Hüseyin". Classical Turkish literature in this field, which has become a corpus with works written in verse, prose or mixed verse-prose, and the literature formed by its reflection in Turkish Islamic literature, it required a holistic approach on this issue.

In this article prepared for this purpose, a brief information about the genres was given by focusing on the development of the Killing genres, and some problems were pointed out by referring to some incomplete and erroneous determinations seen in the current literature. On the basis of an approach deemed necessary for the proper evaluation of the studies to be covered, the subject has been handled in a line oriented towards the field of literature, through the works that are the source of the "Karbala" incident. On the basis of some ongoing problems, it is aimed to shape the transfer of existing problems around an integrity that can be easily grasped in terms of new publishers and field researchers. For this purpose, the studies on "Maktel" (Killing), "Mersiye" (Elegy) and "Muharremiyye" (Depriveness) in the light of Turkish sources are listed in a way that allows researchers to reach results easily; in an effort to position the subject in accordance with its own reality, deficiencies, determinations and determinations regarding the literature were shared.

Key words: "Hüseyin", "Karbala", "Maktel" (Killing), "Mersiye" (Elegy), Bibliography

Giriş

Hız. Hüseyin ve beraberinde bulunan yetmişten fazla kişinin 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) tarihinde Kerbelâ'da, Emevî Halifesi I. Yezid'e bağlı kuvvetler tarafından şehit edilmesi ile vuku bulan Kerbelâ hadisesi, İslâm coğrafyasını derinden sarsmıştır. Her şeyden önce tarihî bir vaka olan bu olay, ilk olarak ahbâr, tarih, ensâb kitaplarında "maktel" başlığı altında değerlendirilmiş zamanla edebî bir türe dönüşmüştür. Bu muhtevanın sıklıkla konu edilmesiyle edebî sahada "Kerbelâ mersiyesi", "muharremiyeler", "maktel-i Hüseyinler" müstakil bir tür olarak yer almıştır.

Kerbelâ Vakası'nı konu edinen ilk örnekler Ehl-i Beyt kadınları ve Haşimoğulları tarafından söylenen manzumelerdir. Yaşanılan acıyı dile getiren bu manzumeler, eski Arap toplumlarında çeşitli mücadeleler sonucunda ölenlerin yakınlarını intikama sevk eden şiirlerin bir tezahürü, tutulan yas ve oluşan matem in yansımalarıdır. Zikredilen bu hadiseye dair ilk müstakil şiirin Ebû'l-Esved ed-Düelî (ö. 69/688) tarafından söylenen bir gazel olduğu nakledilmektedir.¹ Bu konuda ilk müstakil eser ise "Maktelü'l-Hüseyin"dir. Câbir el-Cû'fî (ö. 128/746) tarafından yazıldığı ifade olunan bu eser günümüze ulaşmamıştır.² Ebu Mihnef Lût b. Yahyâ (ö. 157/773-4) tarafından kaleme alınan "Kitâbu Makteli'l-Hüseyin" ise günümüze ulaşan, başta Taberî Tarihi olmak üzere İslam tarihi kaynaklarına temel teşkil eden ve kendisinden sonra yazılan maktelleri muhteva ve tasnif bakımından şekillendiren ilk eser olarak yer almaktadır. Ancak Helmut Ritter (ö. 1971) "Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi" adlı eserde bu bilgiye ihtiyatla yaklaşmakta ve kaynaklarda Ebû Mihnef'e atfedilerek yararlanılan eserin, bu isme ait olmadığını dile getirmektedir.³

İlk dönemlerde Arap şairler tarafından işlenen Kerbelâ hadisesi zamanla İran edebiyatı sahasında temayüz etmiştir. Fars edebiyatında ilk olarak kim tarafından ve ne zaman ortaya çıktığı net olarak tayin olunamayan bu tür, özellikle Büveyhîler ve Safevîler döneminde Şîliğin resmî bir mezhep olarak kabul edilmesiyle rağbet görmüş pek çok manzum ve mensur eser telif edilmiştir.

Fars sahasında daha çok manzum ürünlerle ortaya çıkan bu hadise, ilk müstakil örneklerini VI. (XII) yüzyılda vermiştir. Müstakil ilk Kerbelâ mersiyesi bu yüzyılın ilk yarısında Kavâmî-i Râzî tarafından yazılmıştır.⁴ 13. yüzyılın başlarında Ebu'l-Mefâhir Râzî (ö. VII/XIII. yüzyıl başı) tarafından manzum-mensur olarak yazılan "Maktelü'ş-Şühedâ" ise ilk maktel örneği olarak yer almıştır. Fars edebiyatında ilk

¹ Rıza Kurtuluş, "Arap Edebiyatında Kerbelâ" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXV, s.273.

² Şeyma Güngör, "Maktel-i Hüseyin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. XXVII, s. 456. Yaygın bir kabul etrafında maktel türünün ilk örneği olarak gösterilen bu eser dışında Hz. Ali ashabından Esbağ b. Nubâte (ö. 100'den sonra) tarafından yazılan maktelin, Kerbelâ olayını konu edinen ilk maktel olduğuna dair bilgiler de kaynaklarda nakledilmektedir. Bkz. Ertuğrul Ertekin, "Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyin'ler", *Âşinâ*, 2006, sy. 23-24, s. 82.

³ Helmut Ritter, *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi*, (ed.) Mehmet Kanar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2011, s. 108.

⁴ Rıza Kurtuluş, "Fars Edebiyatında Kerbelâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXV, s.273.

maktelin Kâşifi'ye ait olduğu ifade olursa da mevcut çalışmalar ile bu eserin varlığının Kâşifi'den daha önce olduğu ve Kâşifi'nin eserini kaleme alırken “*Maktelü’ş-Şühedâ*”dan yararlandığı ortaya konulmuştur.⁵

Fars edebiyatında Kerbelâ hadisesi etrafında oluşan geniş literatür, Maktel/Maktel-i Hüseyin’lerin ardından *Ravzatü’ş-Şühedâ*, *Hadikatü’s-Suadâ*, *Sa’âdetnâme*, *Şühedânâme*, *Destân-ı Gâm*, *Mâtemgede*, *Tûfân-ı Bükâ*, *Müsîrî’l-Ahzân*, *Envârü’ş-Şehâde*, *Esrârü’ş-Şehâde*, *Muhrîku’l-Kulûb*, *Mecâlisü’l-Ahzân* gibi pek çok isimle kaleme alınmıştır.⁶ Bu isimler dışında adını doğrudan Kerbelâ’dan alan *Kerbelâ-i Gâm*, *Kerbelâ fi’t-Târih*, *Kerbelânâme*, *Destân-ı Kerbelâ*, *Kerbelâ-i Mu’allâ* gibi eserler yazılmıştır.

Feriduddin-i Attâr (ö. 618/1221), Sâ’dî-i Şîrâzî (ö. 1292), Hâcû-yı Kirmânî (ö. 753/1352), Selmân-ı Sâvecî (ö. 778/1376), Muhteşem-i Kâşânî (ö. 996/1588) gibi İran edebiyatının önde gelen birçok ismi tarafından kaleme alınan bu hadise, Hüseyin Vâiz Kâşifi’nin (ö. 910/1505) “*Ravzatü’ş-Şühedâ*”sı (Telif: 908/1502) ile en güzel örneğini vermiştir. 10 bab halinde tertip olunan bu eser, başta Fars edebiyatı olmak üzere Türk edebiyatını da derinden etkilemiştir.

Arap ve Fars edebiyatıyla birlikte Türk edebiyatında oldukça rağbet gören bu tür, genel olarak dinî-tasavvufî Türk edebiyatında, özellikle Alevîlik-Bektaşîlik gibi zümre edebiyatlarıyla divan, halk, âşık edebiyatında işlenmiş; konuyla ilgili müstakil eserler, mersiyeler ve manzumeler telif edilmiştir.⁷

Anadolu sahasında ilk maktel, Yûsuf-ı Meddâh⁸ tarafından kaleme alınmıştır. Bu eserin aidiyeti çoğu zaman Kastamonulu Şâzî’ye mâl olursa da eser üzerinde tartışmaları bir araya getiren Özçelik önemli tespitlerde bulunmuştur.⁹ Bu tespitlere göre eserden ilk olarak bahseden Mehmed Fuad Köprülü (ö. 1966) eserin müellifi hakkında “*Şâdî veya Şeyyâd adlı bir şâirin 763’te Kastamonu’da yazdığı ve Kötürüm Bâyezîd’e taktim ettiği manzum bir Dâsitân-ı Maktel-i Hüseyin*”¹⁰ bilgisini aktarmış ve yazar hakkında kesin bir saptamada bulunmamıştır. Köprülü, eserin müellifinin “Kastamonulu” olduğuna dair beyanda bulunmadığı gibi eserin nüshaları ile ilgili de bir paylaşım yapmamıştır.

⁵ Ertuğrul Ertekin, “Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyin’ler”, *Âşînâ*, Kış-İlkbahar 2006, yıl: 7, sy. XXIII-XXIV, s. 85.

⁶ Agah Sırrı Levend, “Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı: Belleten*, Ankara, 1972, s. 71.

⁷ Mustafa İsmet Uzun, “Türk Edebiyatında Kerbelâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, c. XXV, s. 274.

⁸ Bu konuda en son yapılan çalışma olan *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*’ndeki maddede şairin ismi Yûsuf Meddâh olarak verilmiştir. Bkz. Hasan Aksoy, “Yûsuf Meddâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013 XLIV, s. 19-20.

⁹ Kenan Özçelik, *Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008; Kenan Özçelik, “Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbelâ Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 7-15.

¹⁰ M. Fuad Köprülü, “Anadolu’da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumî Bir Bakış”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980, s. 339.

Maktelden ikinci olarak bahseden İsmail Hakkı Uzunçarşılı (ö. 1977) ise esere ilişkin olarak şu tespitlerde bulunmuştur: “1361’de Meddâh mahlaslı Mevlevî Yûsuf isminde bir şâirin Candar hükümdarı Celâlüddîn Bâyezîd (Kötürüm Bayezid) nâmına Şiî ulemâdan Ebu Mihnef’ten Maktel-i Hüseyin ismiyle terceme eylediği Hüseyin bin Ali’nin şehâdetini tasvîr eden üç bin küsur beyitli manzum mesnevî...”¹¹ Eserin müellifini kitabın ikinci baskısında “Meddâh mahlaslı bir zât” ibaresiyle aktaran Uzunçarşılı, bu isme nasıl ulaştığına dair herhangi bir izahatta bulunmamıştır.

Maktelin Kastamonulu Şâzî’ye ait olduğu iddiasını ilk dile getiren isim ise Abdülkadir Karahan (ö. 2000) olmuştur. 1939 yılında kaleme aldığı mezuniyet tezinde Uzunçarşılı’nın eserini görmeksizin Fuad Köprülü’ye dayanarak çıkarımlarda bulunan Karahan, kitabın müellifini “Kastamonulu Şâzî” olarak ifade etmiştir.¹²

1939 yılında Abdülkadir Karahan’ın mezuniyet tezinde Kastamonulu Şâzî’ye mâl edilen *Maktel-i Hüseyin*¹³, 1973 ve 1974 yıllarında Faruk K. Timurtaş danışmanlığında hazırlanan iki ayrı bitirme tezi¹⁴ ve akabinde Amil Çelebioğlu’nun “Sultan II. Murat Devri Mesnevîleri” adlı doçentlik teziyle akademik çalışmalarda “Kastamonulu Şâzî” ismi ile yer almıştır.¹⁵ Eser üzerinde 1997 yılında doktora tezi hazırlayan Nurcan Güder de çalışmanın müellifi olarak Kastamonulu Şâzî’ye işaret etmiştir.¹⁶ Yazar üzerindeki yanlış kabuller 2005 yılında Ahmet Mahir Ethembabaoğlu tarafından yayımlanan “Kerbelâ Destanı” adlı çalışma ile ayrı bir boyut kazanmıştır. Eserin ayrı bir nüshası üzerine hazırlanan bu çalışmanın müellifi “Lut oğlu Yahyâ” olarak ifade edilmiştir.¹⁷

Maktel-i Hüseyin’in farklı bir nüshası üzerinde birtakım eklemeler ve değişikliklerin saptanamaması neticesinde hazırlanan diğer bir çalışmada ise “Âşîkî” mahlaslı bir isim gündeme gelmiştir. Özlem Demirel tarafından 2007 yılında hazırlanan doktora tezinde “Âşîkî” mahlaslı bir şâir tarafından eklenen birkaç şiirden ve bazı

¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1937, s. 82.

¹² Abdülkadir Karahan, *Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler*, Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1939, No: 832, s. 15.

¹³ *Maktel-i Hüseyin* olarak isimlendirilen bu eser üzerinde incelemeler yapan Kenan Özçelik eserde yalnızca maktel kelimesinin kullanılmış olduğunu *Maktel-i Hüseyin* ibaresinin yer almadığını ifade etmiştir. Bkz. Kenan Özçelik, *agt*, s. 31.

¹⁴ Dursun Boztosun, *Kastamonulu Şâzî’nin Dâsitân-ı Maktel-i Hüseyin’i [28b-57a] (Metin-İndeks)*, Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1973; Yaşar Türkay, *Kastamonulu Şâzî’nin Maktel-i Hüseyin’i [1b-28a]*, Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1974.

¹⁵ Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı’nda Mesnevi (XV. YY’a Kadar)*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, s. 56-58; Amil Çelebioğlu, “XIII- XV (İlk yarısı) Yüzyıl Mesnevîlerinde Mevlânâ Tesiri”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1998, s. 31.

¹⁶ Nurcan Öznel Güder, *Kastamonulu Şâzî, Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin- Sözlük-Adlar Dizini)*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

¹⁷ Ahmet Mahir Ethembabaoğlu, (hızl.), *Lut Oğlu Yahyâ, Kerbelâ Destanı: Maktel-i İmâm Hüseyin*: İstanbul: Alev Yayınları, 2005.

değişikliklerden hareketle eser Âşıkî'ye nispet edilmiştir.¹⁸ Metni Yûsuf-ı Meddâh'ın “*Varka ve Gülşâh*” adlı eseriyle karşılaştıran Özçelik, iki eserdeki çok sayıdaki beyit benzerliğinden hareketle eserin müellifini “Yûsuf-ı Meddâh” olarak belirtmiştir.¹⁹

Silsile halinde görülen bu yanlışlar, 2012 yılında Saliha Karataş²⁰, 2013 yılında Jale Zümrüt Mentеш²¹ ve 2015 yılında Tuğba Erdem Akkoyun²² tarafından hazırlanan yüksek lisans tezlerinde de görülmüştür. Son olarak Erdoğan Erbay ve Selahattin Tozlu tarafından yapılan çalışmada, “Şâdî Meddâh” isimli yeni bir müellif tayin olunmuştur.²³

Türk edebiyatında Yûsuf-ı Meddâh tarafından kaleme alınan *Maktel-i Hüseyin*'den (Telif: 763/1362) sonra birçok maktel kaleme alınmış ve bu eserlerin bir kısmı manzum, bir kısmı mensur, bir kısmı ise manzum-mensur olarak yazılmıştır.

Konu ile ilgili Yahyâ bin Bahşî (ö. 905/1499'dan sonra), *Maktel-i Hüseyin* (Telif: 905/1449); Lâmi'î Çelebi (ö. 938/1532), *Maktel-i Âl-i Resûl* (Telif: 1527-28'den önce)²⁴; Hâcî Nûreddîn (ö. 1530-31'den sonra), *Maktel-i Hüseyin: Vak'a'-ı*

¹⁸ Özlem Demirel, *Âşıkî'nin Maktel-i Hüseyin'i Üzerine Dil İncelemesi*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

¹⁹ Kenan Özçelik, *agt*, s. 102-107.

²⁰ Saliha Karataş, *Kastamonulu Şâzî'nin Maktel-i Hüseyin'i Üzerine Tahlil ve İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

²¹ Jale Zümrüt Mentеш, *Kemterî İbrahim Maktel-i İmam Hüseyin (İnceleme-Çeviri Yazı-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

²² Tuğba Erdem Akkoyun tarafından gerçekleştirilen bu çalışmada Yûsuf-ı Meddâh'a ait maktelin Manisa Kütüphanesi'nde bulunan nüshası esas alınmıştır. Bkz. Tuğba Erdem Akkoyun, *Lâmi'î Maktel-i İmâm Hüseyin (İnceleme-Çeviri Yazı-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

²³ Erdoğan Erbay - Selahattin Tozlu, (hzl.), *Şâdî Meddâh, Maktel-i Hüseyin: Kerbelâ Hadisesi (Giriş-Metin- Tıpkıbasım)*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2015.

Eser hakkında değerlendirmeler için bkz: Müslüm Yılmaz, *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s. 410-3; Kenan Özçelik, 17. Yüzyıldan 14. Yüzyıla Armağan: Şâdî Meddâh Adına Yayımlanan Maktel-i Hüseyin, *Mertol Tulum Kitabı*, İstanbul: Sivrihisar Belediyesi Kültür Yayınları, 2017 s. 609-622.

²⁴ Bu eser İbrahim Boğalı tarafından bitirme tezi olarak hazırlanmış, ardından Harun Arslan tarafından yüksek lisans tezi yapılmıştır. Bkz. İbrahim Boğalı, *Maktel-i Âl-i Resûl: Lâmi'î Çelebi*, Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1971; Harun Arslan, *Kitâb-ı Maktel-i Âl-i Resûl (Giriş-Metin-İnceleme-Sözlük-Adlar Dizini)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001. Eser üzerine yapılan son çalışma ise Ertuğrul Ertekin'e aittir. Bkz: Ertuğrul Ertekin (hzl.), *Lâmi'î Çelebi-Maktel-i Âl-i Resûl*, İstanbul: Kevser Yayınları, 2012. Eser üstüne yapılan bir diğer çalışma ise daha önce de zikrettiğimiz Lütfi Alıcı danışmanlığında Tuğba Erdem Akkoyun tarafından yapılan çalışmadır. Yûsuf-ı Meddâh'ın maktelinin Manisa Kütüphanesi'nde bulunan nüshası, kataloğa yanlışlıkla Lâmi'î Çelebi diye kaydedilmiş, tez danışmanı ve yazarı da bu hataya dikkat etmemiştir. Nitekim bu yanlışla ilk olarak Kenan Özçelik tarafından temas olunmuş, akabinde bu nüsha Kenan Erdoğan tarafından tanıtılmıştır. Bkz. Kenan Erdoğan, “Maktel-i Hüseyin, Manisa Nüshası ve Sunnî ve Haricî Kavramları

Kerbelâ (Telif: 940/1533-34); Bekâî (ö. 1200/1785-86), *Kitâb-ı Kerbelâ* (Telif: 1198/1783-4); Nevruz b. İsa Adanevî (ö. 1816'dan sonra), *Manzume-i Kısâ-i Kerbelâ* (Telif: 1231/1816) ve Subhî (ö. 1866?), *Maktel-i Hüseyin* (Telif: 19. Yüzyıl) adlı eserleriyle manzum olarak Kerbelâ hadisesini işlemiştir.

Manzum-mensur kaleme alınan eserlerden ise Fuzûlî (ö. 963/1556)'nin "*Hadikatü's-Sü'edâ*"sı (Telif: 952-954/1545-1547 arası) Osmanlı topraklarında en fazla rağbet gören maktel örneği olarak yer almıştır. Hüseyin Vâiz-i Kâşifi'nin (ö. 910/1504-1505) "*Ravzatü's-Şühedâ*" (Telif: 908/1502) adlı eseri örnek alınarak yer yer tercüme yer yer eksiltme ve ilavelerle yazılan bu eser, kendisinden sonra kaleme alınan birçok makteli de konu ve üslup olarak etkilemiştir. Bu eserin akabinde manzum-mensur kaleme alınan birçok eser, maktel-i Hüseyin türüne örnek oluşturabilecek bir mahiyet arz etmiştir. Bu eserlerden öne çıkanlar şunlardır: Câmî-i Rûmî-Mısırî- (ö. ?), *Sa'âdetnâme -Tercüme-i Ravzatü's-Şühedâ-* (Telif: 960/1552-53); Âşık Çelebi (ö. 979/1572), *Tercüme-i Ravzatü's-Şühedâ* (Telif: 953/1546-47); Eğirdirli Şerîfi Mehmed Efendi (ö. 1578-1586 arası), *Şevâhidü's-Şühedâ fî Mekâyidi'l A'dâ* (Telif: 16. Yüzyıl/III. Murâd Dönemi); Hâfız Hüseyin el-Kastamonî et-Tosyavî el-Halvetî (ö. ?), *Ravzatü's-Şühedâ* (Telif: Muharrem 1088?/ Nisan 1667); Fazlullah Rahîmî, (ö. 1924), *Gülzâr-ı Hasaneyn* (1331/1912-13); Abdülbaki Gölpınarlı -Remzî Aczî- (ö. 1982), *Yeni Gülzâr-ı Hasaneyn Vâkı'a-i Kerbelâ* (Telif: 1341/1922, Yayınlanma 1955).

Maktel alanında görülen bu gelişimle birlikte Anadolu sahası mesnevilerinde de bu hadise, klâsik Türk edebiyatının gelişim dönemlerinden günümüze kadar uzanmıştır. Dinî, tasavvufî, ahlakî mesnevilerden aşk ve macera mesnevilerine; tarihî ve menkıbевî mesnevilerden şehrengiz, sûrnâme, hasbihâllere kadar pek çok eserde Kerbelâ hadisesi kısa bir bölüm halinde ya da birkaç beyitle veya müstakil bir başlık altında ele alınmıştır.

Konusu Kerbelâ olmayan mesnevilerde genel olarak bu konu "Medh-i Çehâr-Yâr" bölümünde işlenmiş, burada "Medh-i Çehâr-Yâr-ı Güzîn, Der-Na't-ı Hasan ve Hüseyin, Mersiye-i Haseneynü'l-Ahseneyn, Der-Beyân-ı Zikr-i Çehâr-Yâr-ı Güzîn, Der-Na't-ı 'Alî İbn Ebî Tâlib, Zikr-i evsâf-ı Çehâr-Yâr-i Güzîn, Zikr-i Hilâfet-i 'Alî İbn Ebî Tâlib, es-Seyyîd Ebû Muhammedü'l-Hasan İbn 'Alî ve Ehûhu el-Hüseyin, Der-Medh-i Hasan ü Hüseyin" vb. başlıkları altında dört halife övgüsü ile birlikte Kerbelâ hadisesine kısaca değinilmiştir. Bazı mesnevilerde ise birden çok yerde Kerbelâ'dan bahsedilmiş, bazılarında da ayrı bir bölüm olarak Hasan ve Hüseyin başlıkları altında bu konu ele alınmıştır.²⁵

Türk edebiyatında ilk mesnevî örneği olan *Kutadgu Bilig*'de²⁶ bu hadiseye işaret olunmuş, müstakil olarak değerlendirilebilecek ilk mersiye XV. yüzyılda Yazıcıoğlu Mehmed (ö. 1453) tarafından kaleme alınan *Muhammediye* adlı eserde "Vefâtü'l-Hasan ve'l-Hüseyin" başlıklı bölümde ele alınmıştır. Bu yüzyılda bir diğer örnek ise Sinân Paşa'nın (ö. 1486) *Tazarrunâme* adlı eserinde "Na't-ı

Üzerine", *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbelâ Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 61-66.

²⁵ Hasan Ali Esir, "Anadolu Sahası Mesnevilerinde Kerbelâ Vakası", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012, sy. 1, s. 50.

²⁶ Reşit Rahmeti Arat (hzl.), *Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979, s. 22-23.

Emîru'l-Mu'minîn Hüseyin Radiyallahu 'anh" başlığı altında mensur olarak işlenmiştir.²⁷

XVI. yüzyılda Hamdullah Hamdî (ö. 1504), Hayretî (ö. 1535), Gül Baba (Misâlî) (ö. 1541), Zâtî (ö. 1546), Fuzûlî (ö. 1556), Behiştî (ö. 1570), Ubeydî (ö. 1573), Aşkî (ö. 1576), Virânî (ö. ?), Şemsî (ö. 1580), Mustafa Âlî (ö. 1600), Sâfi (ö. ?), Hâşimî (ö. ?), Nûreddin (ö. ?) vd. XVII. yüzyılda Seyfi (ö. 1601), Bağdatlı Rûhî (ö. 1605), Kafzâde Fâizî (ö. 1622), Arşî (ö. 1620), Ömer Fuâdî (ö. 1636), Riyâzî (ö. 1645), Fehîm-i Kadîm (ö. 1647), Sabûhî (ö. 1647), Ferîdun (ö. 1659), Cem'î (ö. 1659), Nâ'ilî-i Kadîm (ö. 1667), Neşâtî (ö. 1678), Fasîh Ahmed Dede (ö. 1700), Tâ'ib Mehmed Çelebi (ö. ?), Rahîmî (ö. ?) vd. XVIII. yüzyılda Birrî Mehmet Dede (ö. 1715), Edirneli Kâmî Efendi (ö. 1724), Yahyâ Nazîm (ö. 1727), Bursalı Belîğ (ö. 1730), Sezâyi-i Gülşenî (ö. 1738), Cemâlî (ö. 1750), Seyyid Yûsuf Nizâmeddin (ö. 1752), Belîğ (ö. 1758), Behiştî (ö. 1764), Sükûtî (ö. 1767), Zühdi (ö. 1772), Haşim (ö. 1782), Kânî (ö. 1791) Zarîfî (ö. 1795), Dımışkî (ö. ?), vd. Kerbelâ hadisesini konu alan mersiyeler kaleme almıştır.

XIX. yüzyıla gelindiğinde ise gerek Kerbelâ mersiyesi yazan şair sayısı gerekse bu isimlerin yazdıkları şiir sayılarında büyük bir artış görülmüştür. Bu yüzyılda Neş'et Efendi (ö. 1807), Pertev (Muvakkitzâde Mehmed Efendi) (ö. 1807), Beylikçi İzzet (ö. 1809), Zekâyî Dede (ö. 1812), Selâmî (ö. 1813), Nûrî (ö. 1815), Müştak Baba (ö. 1817), Ref'î-i Kâlâyî (ö. 1821), Salacıoğlu Mustafâ Celvetî (ö. 1825?), Mehmed Şâkir (ö. 1827), Karârî (ö. 1827), Dâniş (Mehmed Bey) (ö. 1837), Keçecizâde İzzet Mollâ (ö. 1829), Sûzî (ö. 1830), Müştak (ö. 1831), Râsih (ö. 1837), Kenzî (Kıbrıslı Âşık) (ö. 1839), Mehmed Emin İffet (ö. 1842), Ârif (Kethudâzâde Hacı Mehmed) (ö. 1844), İbret (Mehmed Efendi) (ö. 1845), Dertli (ö. 1846?), Kuddûsî (ö. 1848), Leylâ Hanım (ö. 1848), Şefik (ö. 1857), Muharrem Efendi (ö. 1861), Hasan Nazîf (ö. 1861), Şeref Hanım (ö. 1861), Zahmî (ö. 1863), İydî Hacı Mehmed (ö. 1865), Senîh (ö. 1866), Seyrânî (ö. 1866), Safvet Mustafâ Galatavî (ö. 1866), Zahmî (ö. 1866), Leskofçalı Galip (ö. 1867), Lebîb (ö. 1867), Türâbî (ö. 1868), Ferdî (ö. ?), Racûlî (ö. 1871 ?), Edhem (ö. 1872), Kâmil (ö. 1872), Nevres (ö. 1876), Ziyâ Paşa (ö. 1880), Tayyazâde Atâ Bey (ö. 1880'den sonra), Abdullah Serмест Efendi (ö. 1881), Sa'dî (Hâfız Sa'dî) (ö. 1882), Fazıl (ö. 1882), Yenişehirli Avnî (ö. 1883), Kâmî-i Âmidî (ö. 1884), Kara Şemsî (ö. 1886), Hasîrîzâde Hafız Mehmed (ö. 1887), Nâmık Kemâl (ö. 1888), Gedâyî (ö. 1889), Kâzım Paşa (ö. 1890), Mebnî Baba (ö. 1891), Çermikli Zihnî (ö. 1891-92), Gaffar Baba (ö. 1891-92), Ali İlhâmî Dede (ö. 1892), Muallim Nâci (ö. 1893), Osmân Şems (ö. 1893) Kâmil (ö. 1894), Bursalı Mustafâ Eşref Paşa (ö. 1894), Figânî (ö. 1895), Hakkı Bey (ö. 1895), Sükûtî (ö. 1896), Kemterî (ö. 1896), Ahmed Servet (ö. 1897), Âdile Sultan (ö. 1899), Senîh-i Mevlevî (ö. 1900), Şevkî İbrâhim Efendi (ö. 1897), Haydar (19. Yüzyıl), Dürrî (ö. ?), Sırrî (ö. ?), Aşkî (ö. ?), Muhyî (Nazîf Bey-zâde Şerîf Yahyâ Bey) (ö. ?), Mislî (ö. ?), Cevâbî (ö. ?), Mollâ Murâd (ö. ?), Rızâ (ö. ?), Kalbî (ö. ?), Aşkî (Seyyid Süleyman Aşkî El-Alevî El-Hüseyinî) (ö. ?), Kâzım İbrâhim Çelebi (ö. ?), İzzetî (ö. ?), Caferî Baba (ö. ?), Zihnî'-i Kilisi (ö. ?), Nazîf (ö. ?), Haydar el Keyalî er-Rufaî (ö. ?), Hakkı Beg (ö. ?), Şirzâd (ö. ?), Mustafâ Rûmî (ö. ?), Edhem (ö. ?), İlhâmî Bey (ö. ?), İzzî (ö. ?), Kanberî (ö. ?), Rif'at (Hacı Rif'at Mehmed

²⁷ Bünyamin Çağlayan, *Kerbelâ Mersiyeleri*, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997. s.37.

Karlı (ö. ?), Figânî (ö. ?), Dürrî (ö. ?), İbret (ö. ?) vd. yazmış oldukları mersiyeler ile Kerbelâ hadisesine yer vermişlerdir.

XX. yüzyılda ise bir azalma olmakla birlikte bu dönemde de Kerbelâ hadisesi pek çok şair tarafından ele alınmıştır. Bu yüzyılda Tevfik (ö. 1901), Tevhîde Hanım (ö. 1901), Muhtâr (ö. 1901), Hersekli Ârif Hikmet (ö. 1903), Küçük Filibelizâde Mustafâ Âsım (ö. 1904), Ali Ferrûh (ö. 1904), Sebâtî (ö. 1905), Mehmed Ali Hilmî (ö. 1907), Hasan Tevfik (ö. 1908), Ali Vasfî (ö. 1910), Muallim Feyzî (ö. 1910), Mehmed Şâkir Efendi (ö. 1911), Ruhsatî (ö. 1911), Mehmed Celâl (ö. 1912), Eşref (ö. 1912), Vehhâç (ö. 1913), Üsküdarî Osman Şemsî (ö. 1913), Muallim Sa'dî (ö. 1916), Murâd Emrî (ö. 1916), Edib Harâbî (ö. 1917), Fennî (ö. 1918), Mihrâbî İbrâhim Baba (ö. 1919), Mehmed Şevket (ö. 1919), Hasan Rüşdî (ö. 1919), Mustafâ Fevzî (ö. 1924), İbrâhim Hakkı Kemâhî (ö. 1924), Mehmed Memduh Paşa (ö. 1925), 'Âşık Hıfzî (ö. 1927), Mehmed Elif Efendi (ö. 1927), Hazmî (ö. 1928), Sıdkî (ö. 1928), 'Abdûlmâlik Hilmî (ö. 1928), Kanbalakzâde Hazmî (ö. 1928), Cûdî (ö. ?), Hâlid (ö. 1931), Tokadîzâde Şekîb (ö. 1932), Sâmih Rif'at (ö. 1932), Fahîmî (ö. 1933), Kıratoğlu Emin (ö. 1934), Sâmî (ö. 1934), Ali Zâkî (ö. ?), Ali Şâdî (ö. ?), Enderî (ö. 1936), Yozgatlı Hüznî (ö. 1936), Şemseddin Mısrî (ö. 1936), Serbestzâde Ahmed Hamdî İskilibî (ö. 1939), Abdî (ö. 1941), İsyânî (ö. 1944), Ahmet Remzî (ö. 1944), İsyânî (ö. 1944), Basri Baba (ö. 1949), Ken'ân Rifâî (ö. 1950), Tâhir Olgun (ö. 1951), Osmân Kemâlî (ö. 1954), Lütfî (ö. 1956), Ali Rızâ Öge (ö. 1957), Tevfik (ö. 1960), Hâdî (ö. 1964), Şemsî (ö. 1968), Yesârî (ö. 1971), Kemâl Edib Kürkçüoğlu (ö. 1977), Ali Rızâ Erhan, (ö. 1981), Râ'if (ö. ?), Remzî (ö. ?), Yûsuf Fâhir Baba (ö. ?) vd. tarafından mersiyeler yazılmıştır.²⁸

²⁸ Bu isimler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bünyamin Çağlayan, *Kerbelâ Mersiyeleri*, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997; Cemil Çiftçi, *Divan Şiirinde Kerbelâ Ağrıları*, İstanbul: Kevser Yayınları, 2008; Mehmet Arslan- Mehtap Erdoğan, *Kerbelâ Mersiyeleri*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2009. Tüm bu isimlerden hareketle ortaya konulan, Kerbelâ hadisesinin hemen hemen her müellifin eserinde ele alınan bir mahiyet arz etmesi durumudur. Bu anlamda gerek mersiye literatüründe gerekse maktel türünde öne çıkan isimlerin dışında, bu konunun günümüze uzanan çizgide hâla güncelliğini koruması söz konusudur. Tüm bunlarla birlikte kütüphanelerde tespit edilmeyi bekleyen yazmalar, divanlarda yer alan manzumeler, müellifleri tespit olunamayan çok sayıda örnek ile mevcut literatürün sürekli yenileneceği ve yapılan tespitler ışığında bu alandaki gelişmelerin sürdürülebilir bir saha araştırması içerisinde yer alacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Kerbelâ Olayını Konu Alan Eserler²⁹

Klâsik Türk edebiyatında “Kerbelâ” üzerine yazılmış kitap, makale, tez, sempozyum ve kongrelerde sunulmuş bildirilerin tespitini amaçlayan bu bölümde, “maktel” türü başta olmak üzere “mersiye” ve “muharremiyye” üzerine yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Çalışmaya Arapça-Farsça yazılan eserler dâhil edilmemiş; edebî nitelik taşıyan eserler özelinde İslamî Türk edebiyatı sahasına yönelik bir yaklaşım esas kılınmıştır.

İslam tarihi, sosyoloji, ilahiyat, halk edebiyatı ve dil sahalarında yapılan çalışmalar kapsamlı ve daha farklı bakış açıları ile tasnif edilmelidir. Dolayısıyla bu konuları kapsayan eserler, makalenin muhteviyatı dışında bırakılmıştır.³⁰

²⁹ Araştırma esnasında farklı sebeplerle tespit olunamayan, gözden kaçan kitap, makale, tez ya da bildiri elbette olmuştur. Eksik bırakmamak adına büyük bir gayret ortaya konulan bu makalede tüm çalışmaları eksiksiz tevsik etmek iddiasında bulunmadığımızı belirtmek isteriz.

³⁰ Farklı saha ve coğrafyalarda tarihî ve sosyal etkileri ile mimarî, tiyatro, resim, minyatür gibi birçok alanda akis bulan bu konu ile ilgili çok sayıda çalışmanın bulunduğunu belirtmekte yarar vardır. Burada birkaçını vermekle yetindiğimiz eserlerde, konunun ele alınışı makalemizin kapsamı dışındadır. Çalışmaların sadece birkaçı verilerek sunulan tespitler, farklı sahalara yönelik çalışmaları, konunun kendi metodolojisi içerisinde değerlendirmeye yöneliktir. Farklı disiplinlere uzanan ve bu disiplinleri bir araya getiren eserlerin birden fazla sahada değerlendirilebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

İlahiyat-Tarih: Mahir İz (hzl.) *Ahmet Cevdet Paşa, Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ-3*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, 1972; Ethem Ruhi Fırlalı, “İslam Tarihinde Hz. Hasan ve Hüseyin Dönemleri”, *A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1983, c. XXVI, sy. 353, s. 353-370; Nuray Orak Ergölen, *İslam Tarih ve Geleneğinde Kerbela*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002; Nuh Çakır, *Şii ve Sünni Topluluklarında Muharrem Ayı Etkinlikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008; Yusuf Açık, *Kur'an ve Hadisler Işığında Geçmişten Günümüze Ehl-i Beyt*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009 vd. **Tiyatro-Drama-Minyatür-Folklor:** Metin And, “Dramatik Köylü Oyunları Açısından Muharrem, Aşure ve Taziye”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü 1975, s. 49-77; Metin And, *İslam Folklorunda Muharrem ve Taziye, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı*, İstanbul 1976, sy. 3, s. 1-34; Metin And, *Eski Edebiyatımızda Yarı Dramatik Bir Tür: Maktel ve Minyatürlü Maktel Yazmaları*, *Türkiyemiz Dergisi*, Haziran 1990, c. XX, sy.61, s. 4-12; Ali Berktaş, *Kerbela*, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları, 1996; Metin And, *Ritüelden Drama- Kerbelâ-Muharrem- Ta'ziye*, İstanbul:Yapı Kredi Yayınevi, 2012 vd. **Halk Edebiyatı / Halk Şiiri:** Ali Balım, *Kerbela Çöllerinde*, Ankara: Emek Matbaası, 1956; M. Said Çetiner, *Matemiyye: Kerbela Faciasının Manzum Hikâyesi*, Ankara: Ayyıldız Matbaası; Adil Ali Atalay, *Kerbela ve Matem*, İstanbul: Can Yayınları, 1974; Müştahir Karakaya, *Kerbela Ey Kerbela*, İstanbul: Objektif Yayınları, 1991; Sabri Durukan (Ozan Derya), *Deşt-i Kerbela Fırkatı-Ehl-i Beyit'in Izdırabı*, İstanbul: Can Yayınları, 2003; Mehmet Dursun Erdem (hzl.), *Müseyyeb-nâme*, Ankara: Hece Yayınları, 2007; Necati Demir (hzl.), *Müseyyeb Gazi Destanı: Kerbelâ'nın İntikamı*, Ankara: Hece Yayınları, 2007; Musa Aydın, *Gülzar-ı Hüseyinî*, İstanbul: Kevser Yayınları, 2009; Cemil Çiftçi, *Halk Şiirinde Kerbela Ağutları*, İstanbul: Kevser Yayınları 2009 vd. **Alevi-Bektaşî Geleneği:** Bedri Noyan Dede Baba, *Bektâşî ve Alevilerde Muharrem Ayini, Aşüre ve Matem Erkani*, İstanbul: Halk Kültürü, 1984; Bedri Noyan Dede Baba, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik 9 Cilt*, Ankara: Ardıç Yayınları, 2006; Ethem Ruhi Fırlalı, *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*, Ankara: Selçuk

Tasnif esnasında çalışmalar etrafındaki mevcut hata ve eksikliklere, makalenin giriş ve sonuç bölümlerinde yer verilmiş; eserler üzerine genel değerlendirmeler ise son bölümde ele alınmıştır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde Cumhuriyet sonrası modern metotları benimseyen bir anlayış ile meydana getirilen eserlerin daha ziyade yüksek lisans ve doktora tezi düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu kapsamda dikkat çeken ilk eser Abdülkadir Karahan tarafından 1939 yılında hazırlanan “*Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler*” adlı mezuniyet tezidir. Bu eserin akabinde yapılan çalışmalar, Şeyma Güngör tarafından hazırlanan “*Fuzûlî'nin Hadikatü's-Sü'edâ'sı*” adlı doktora tezi ile bir ivme kazanmıştır. Bünyamin Çağlayan tarafından hazırlanan *Kerbelâ Mersiyeleri* adlı doktora tezi ile konu etrafında bütüncül bir yaklaşım sunulmuş; bu araştırmanın akabinde Kenan Özçelik tarafından yazılan *Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin* adlı yüksek lisans tezi ile Kerbelâ çalışmalarında görülen birtakım eksiklik ve hatalar ifade edilmiştir. Müslüm Yılmaz tarafından hazırlanan *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi* adlı çalışma ise 2016 yılı dâhil olmak üzere Kerbelâ konusunda yer alan eserleri, edebiyat sahasına yönelik bir yaklaşım içerisinde etraflıca ele almıştır. İfade edilen

---

Yayınları, 2006; Ali Demirci, *Hz. Ali-Hz. Fatıma Kızları ve Kız Torunlarının Alevi-Bektaşî Kültüründeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Makteller ve mersiyeler dışında Tanzimat sonrası edebiyatımıza giren ve ilk özgün örneklerini Servet-i Fünûn döneminde veren roman ve hikâye türündeki eserlerde de bu hadise müstakil olarak yer almıştır. Adı geçen eserler, konularını tarihten alarak bu olayı roman/hikâye türü aracılığıyla anlatmışlardır. Bu sahada yer alan **hikâye** ve **roman**lardan öne çıkan eserler şunlardır: Ziya Şakir, *Kerbelâ'nın İntikamı*, İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1943; Ziya Şakir, *Kerbelâ Vak'ası*, İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1944; Selami Münir Yurdatap, *Kerbelâ Fâciyası*, İstanbul: Bozkurt Kitabevi, 1959; Murat Sertoğlu, *Kerbelâ*, İstanbul: İtimat Kitabevi, 1963; Dâniş Remzi Korok, *Kerbelâ Şehidleri*, İstanbul: Yaylacık Matbaası, 1967; Kemal Pilavoğlu, *Ah Kerbelâ*, Ankara: Fon Matbaası, 1967; Necmi Onur, *Kanlı Kerbelâ*, İstanbul: Meteş Yayınevi, 1968; Selami Münir Yurdatap, *Kerbelâ'nın Öcü*, İstanbul:Halk Kitapçılık, 1970; Bekir Yıldız, *Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbelâ*, İstanbul:Gümüş Basımevi, 1986; Mehmet Yavuz Arıtürk, *On Binlerin İhaneti*, İstanbul: İlke Yayınları, 2002; Fırat Dede, *Derin Yara Kerbelâ*, Ankara:Yurt Kitap Yayın, 2002; Şadiye Furkan Demirtaş, *Allah Yolunda Can Verenler ve Kerbelâ*, İstanbul: Hayat Ağacı Yayınları, 2008; Vehbi Bardakçı, *Kerbelâ Aşkın Kanadığı Yer*, İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2012; Ahmet Turgut, *Aşkın Şehidi*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2012; Ahmet Turgut, *Aşkın Elçisi*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2012; Ahmet Turgut, *Aşkın Secdesi*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2013. Sinan Yağmur, *Kerbelâ: Aşk'a Bela*, İstanbul: Profil Yayıncılık 2013; Mustafa Cemil Kılıç, *Kerbelâ Büyük Acı*, Kamer Yayınları, 2013; Muharrem Uçan-Aysel Uçan, *Kerbelâ Kadınları*, İstanbul: Kevser Yayıncılık, 2014. Ayrıntılı bilgi için bkz: Hasan Aktaş, “Mersiyeden Modern Şiire Tarihin Kerbela Şuuru” *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 295-334; Erol Oğur, “Tarihi Romanlarımızda Kerbelâ”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 335-349; Salih Topal, *Türk Romanlarında Kerbela*, Yüksek Lisans Tezi, Yozgat: Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

bu çalışmaların dışında konuyla ilgili yapılan tezlerin künyeleri, ilgili bölümlerde paylaşılmıştır.

Çok sayıda çalışma ile akademik dünyada yer alan bu konu, 2010 yılında *Uluslararası Kerbelâ Sempozyumu* ile ülkemizde düzenlenen en geniş kapsamlı bilimsel bir toplantıya ev sahipliği yapmıştır. 3 cilt halinde yayımlanan bildiriler, muhteviyatına göre “tarih bilimleri”, “edebiyat” ve “din bilimleri” başlığı altında sunulmuştur.³¹

Makale ve kitaplar ile de yazınsal faaliyetlere konu olan Kerbelâ hadisesi, genel olarak metin neşri etrafında yoğunlaşmıştır.³² Cemil Çiftçi tarafından kaleme alınan “*Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları*”, Mehmet Arslan ve Mehtap Erdoğan tarafından hazırlanan “*Kerbelâ Mersiyeleri*”, farklı şairlerin Kerbelâ vakası üzerine yazmış olduğu manzumeleri bir araya getiren antoloji tipi çalışmalar olarak sahada yer almıştır. Bünyamin Çağlayan tarafından doktora tezi olarak hazırlanan “*Kerbelâ Mersiyeleri*” ise antoloji tipi çalışmalara temel teşkil etmesi ve bu sahada yazılan ilk çalışmalardan biri olması bakımından önem arz etmiştir.

Bu minvalde çeşitli divanlar içerisinde Kerbelâ hadisesi ile ilgili manzumelere yönelik araştırmalar, sadece bu olay üzerine yazılmış olan mecmua ya da manzum risale tertip etmiş olan müelliflerin eserleri, birden fazla şaire ait manzumeleri mecmua şeklinde bir araya getiren eserler alan araştırmacıları tarafından ortaya konmuştur.

³¹ Alim Yıldız ve Ali Aksu editörlüğünde yayına hazırlanan sempozyum bildirileri *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Tarih Bilimleri)* c. 1, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010; *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Edebiyat)* c. 2, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010; *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ (Din Bilimleri)* c. 3, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010 başlıkları ile yayımlanmıştır.

³² Son dönemde konuyu bibliyografik bir temelde ele alan müstakil iki çalışma bulunmaktadır. Bu sahada 2016 yılında Hulusi Gürbüz tarafından kaleme alınan “*Kerbelâ Olayı'nı Konu Alan Müstakil Eserler Üzerine Bir İnceleme*” adlı çalışma, belirli bir plan ve sistemden yoksun, konu ile ilgili ana kaynakları bile görmekten uzak bir biçimde yayımlanmıştır. Bkz: Hulusi Gürbüz, “Kerbelâ Olayını Konu Alan Müstakil Eserler Üzerine Bir İnceleme”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2016, sy.78, s. 219-227; Bir diğer çalışma ise 2016 yılında Sibel Özil tarafından hazırlanmıştır. “*Maktel-i Hüseyinler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*” adlı bu makale, literatüre yönelik çok sayıda çalışmayı ve güncel Kerbelâ literatürünü ihtiva etmemekte, yer yer künye bilgilerinde eksik ve hatalı saptamalar bulundurmaktadır. Bkz: Sibel Özil, “Maktel-i Hüseyinler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2017, sy. 83, s. 31-48.

Kerbelâ Literatürü

Tezler

Mezuniyet Tezleri

Boğalı, İbrahim, *Maktel-i Âl-i Resûl: Lâmiî Çelebi*, Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1971.

Boztosun, Dursun, *Kastamonulu Şâzî'nin Dâsitân-ı Maktel-i Hüseyin'i [28b-54a] (Metin-İndeks)*, Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1973.

Karahan, Abdülkadir, *Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler*, Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1939.

Türkay, Yaşar, *Kastamonulu Şâzî'nin Maktel-i Hüseyin'i [1b-28a]*, Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1974.

Türkkan, Mehmet, *Divan Edebiyatında Belli Başlı Mersiyeler*, Mezuniyet Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1965.

Yüksek Lisans Tezleri

Akdoğan, Eyüp, *Hacı Nûreddîn Efendi ve Hüseyin'in Makteli Adlı Eseri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Akkoyun, Tuğba Erdem, *Lâmi'î Maktel-i İmâm Hüseyin (İnceleme-Çeviri Yazı-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Arslan, Harun, *Lâmi'î Çelebi, Kitâb-ı Maktel-i Âl-i Resul (Giriş-Metin-İnceleme-Sözlük-Adlar Dizini)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Aydoğdu, Orhan, *Câmî-i Rûmî'nin Saadet-nâme Adlı Eseri [1b-50a] (Metin-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Ayyıldız, Kübra Yıldız, *Câmî-i Rûmî'nin Sa'âdet-nâme Adlı Eseri [150b-200b] (Metin-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Azizova, Elnure, *Kerbela Vak'ası*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Değirmenci, Zühre, *Der Beyan-ı Sergüzeşt-i İmam-ı Hüseyin (İnceleme-Metin-Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Duman, Ebru, *Dervîş Mahfî, Muhtâr-nâme [1a-31b. Varakları Arası] (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Eren, Hulisi, *Dârendeli Kâtipzâde Bekâyî-Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Gülsüm, Mehmet Akif, *Yahyâ Bin Bahşî'nin Maktel-i Hüseyin Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Güneş, Ahmet, *İbnürreşâd Ali Ferruh Bey'in Kerbelâ Eseri (Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Gürbüz, Hulisi, *Kitab-ı Kerbela (İnceleme-Metin-Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Güzel, Yahya, *Nevruz Bin İsa'nın Manzume-i Kıssa-i Kerbela'sı [Varak 70a-139b]*, Yüksek Lisans Tezi, Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Karataş, Saliha, *Kastamonulu Şâzî'nin Maktel-i Hüseyin'i Üzerine Tahlil ve İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Mamedov, Anar, *Azerbaycan'da Muharrem Litürjisinde Maktel Türü: M. Fuzuli ve Kumri'nin Yapıtları (2 cilt)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

Menteş, Jale Zümrüt, *Kemterî İbrahim Maktel-i İmam Hüseyin (İnceleme-Çeviri Yazı-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Özçelik, Kenan, *Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Özil, Sibel, *Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Bir Maktel-i Âl-i Resûl (Hacı Mahmud Efendi, Nr. 4724)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Öztürk, Mahmut, *Câmî-i Rûmî'nin Saâdet-nâme Adlı Eseri [50b-100a] (Metin-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Sürücü, Yasemin, *Hacı Nûreddin'in Vâkı'a-yı Deşt-i Kerbelâ: Hüseyin'in Makteli Mesnevisi (Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2018.

Yıldırım, Tahsin, *Hikâyet-i Hüseyin, Molla Ali b. İbrahim (Giriş-Gramer Özellikleri-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2007.

Yıldızhan, Hüseyin, *Nevrûz bin İsâ Adanavî Manzûme-i Kıssa-i Kerbelâ (İnceleme-Çeviri Yazı-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Yüksel, Yahya, *Nevrûz b. İsâ'nın Manzûme-i Kıssa-i Kerbelâ'sı [v. 70a-139b]*, Yüksek Lisans Tezi, Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Doktora Tezleri

Çağlayan, Bünyamin, *Kerbelâ Mersiyeleri*, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Demirel, Özlem, *Âşıkî'nin Maktel-i Hüseyin'i Üzerine Dil İncelemesi*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Güder, Nurcan Öznal, *Kastamonulu Şâzî Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük-Adlar Dizini)*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Güngör, Şeyma, *Fuzûlî'nin Hadikatü's-Sü'edâ'sı*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1985.

Özçelik, Kenan, *Âşık Çelebi Terceme-i Ravzatü'ş-Şühedâ (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Türkoğlu, Serkan, *Bekâî, Kitâb-ı Kerbelâ (İnceleme-Tenkitleli Metin)*, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Yılmaz, Müslüm, *Klasik Türk Edebiyatında Kerbelâ Hadisesi*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Kitap-Kitap Bölümleri

- Algül, Hüseyin-Kara, Mustafa, *Ehl-i Beyt Kerbelâ ve Mersiye*, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı, 2014.
- Arslan, Mehmet-Erdoğan, Mehtap, *Kerbelâ Mersiyeleri*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2009.
- Bayoğlu, Servet (hızl.), *Fuzûlî-Erenler Bahçesi I: Hadikatü's-Sü'eda*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.
- Bayoğlu, Servet (hızl.), *Fuzûlî-Erenler Bahçesi II: Hadikatü's-Sü'eda*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Çelebioğlu, Âmil, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevi (XV. Yüzyıla Kadar)*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1999.
- Çiftçi, Cemil, *Divan Şiirinde Kerbelâ Ağıtları*, İstanbul: Kevser Yayınları, 2008.
- Çiftçi, Cemil (hızl.), *Musa Kâzım Paşa-Aşkın Hazinesi: Makâlîd-i Aşk (Kerbelâ Mersiyeleri)*, İstanbul: Kevser Yayınları, 2011.
- Çiftçi, Cemil (hızl.), *Muallim Feyzî, Mâtem-nâme ve Vâveylâ*, İstanbul: Kevser Yayınları, 2012.
- Daşdemir, Özkan (hızl.) *Maktel-i Hüseyin*, Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2015.
- Demirel, Özlem, “İki Manzum Maktel-i Hüseyin’de Geçen Temizlikle İlgili Unsurlar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Temizlik Kitabı*, Kitabevi Yayınları 2009, s. 464-475.
- Demirel, Özlem, “Maktel-i Hüseyinlerde Beddua” *Lanet Kitabı*, Kitabevi Yayınları, 2009, s. 137-150.
- Demirel, Özlem, “Kerbelâ Olayı Ekseninde Kısa Bir Mukayese Örneği”, *Avrasya Alevilik Araştırmaları 1*, Ankara: Sonçağ Yayınları, 2016. s. 41-52.

Demirel, Özlem, *18. Yüzyıla Ait Bir Maktel-i Hüseyin Nüshası*, Ankara: Sonçağ Yayınları, 2016.

Demirel, Özlem, Kerbelâ Olayının Edebiyata Yansıyan Yüzü Maktel-i Hüseyinler”, *Avrasya Alevilik Araştırmaları 1*, Ankara: Sonçağ Yayınları, 2016, s. 31-40.

Demirel, Özlem, “Maktel-i Hüseyinlerde Yer Alan Gerçeküstü Olaylar Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme”, *Avrasya Alevilik Araştırmaları Bulgaristan* Ankara: Sonçağ Yayınları, 2017, s. 17-32.

Erbay, Erdoğan-Tozlu, Selahattin (hızl.), *Şâdî Meddâh-Maktel-i Hüseyin: Kerbelâ Hadisesi (Giriş-Metin-Tıpkıbasım)*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2015.

Ertekin, Ertuğrul (hızl.), *Lâmiî Çelebi-Maktel-i Âl-i Resûl*, İstanbul: Kevser Yayınları, 2012.

Ethembabaoğlu, Ahmet Mahir (hızl.), *Lût Oğlu Yahyâ, Kerbelâ Destanı: Maktel-i İmâm Hüseyin*: İstanbul: Alev Yayınları, 2005.

Fuzuli-Saadete Ermişlerin Bahçesi: *Hadikatü's-Sü'eda*, İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1955.

Gölpınarlı, Abdülbaki (Remzî Aczî), *Yeni Gülzâr-ı Hasaneyn*, İstanbul: Engin Kitabevi, 1955.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Yeni Gülzâr-ı Hasaneyn: Kerbelâ Vak'ası*, İstanbul: Ataç Yayınları, 2005.

Güngör, Salahaddin (hızl.), *Muhammed b. Süleyman el-Bağdadî Fuzulî-Hadikatu's-Suada: Saadete Ermişlerin Bahçesi, Kerbelâ*, İstanbul: Kurtuba Kitap, 2012.

Gürtunca, Mehmet Faruk (hızl.), *Fuzulî-Hadikatü's-Sü'eda: Ermişlerin Bahçesi, Kerbelâ Şehitleri*, İstanbul: Sağlam Kitabevi, 1970.

İpçi, Hasan (hızl.), *Menâkıb-ı Âl-i Resul*, İstanbul: Yeni Matbaa, 1960.

İsen, Mustafa, *Acıyı Bal Eylemek: Türk Edebiyatında Mersiye*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1993.

İsen, Mustafa, *Dile Duran Ölüm: Klasik Türk Edebiyatında Mersiyeler*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2012.

Karaarslan, Mehmet (hızl.), *Hacı Nüreddin Efendi-Maktel-i Hüseyin*, İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2012.

Köksal, Mustafa Âsım, *Hazreti Hüseyin ve Kerbelâ Fâciası*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1984.

Kurnaz, Cemal, “Mersiye Şairinin İşi: Acıyı Bal Eylemek” *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 441-452.

Meral, Arzu (hızl.), *Fazlullah Rahîmî-Gülzâr-ı Hasaneyn*, İstanbul: Revak Kitabevi, 2012.

Özçelik, Kenan, “Makteller ve Muharremiyeler” *Türk İslam Edebiyatı El Kitabı*, Bursa: Bursa Kültür A. Ş, 2012, s. 135-136.

Özçelik, Kenan (hızl.), *Âşık Çelebi, Ravzatü’ş-Şühedâ Tercümesi (İnceleme-Metin)*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi, Ekim 2016.

Özçelik, Kenan, 17. Yüzyıldan 14. Yüzyıla Armağan: Şâdî Meddâh Adına Yayımlanan Maktel-i Hüseyin, *Mertol Tulum Kitabı*, İstanbul: Sivrihisar Belediyesi Kültür Yayınları, 2017 s. 609-622.

Özök, Kahraman, *Osmanlı Dönemi Şeyhlerinden Kərbela Mersiyeleri*, İstanbul: Revak Kitabevi, 2014.

Şeyma Güngör (hızl.), *Fuzulî- Hadikatü’s-Sü’eda*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

Makaleler

- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim, “Sofuzâde’nin Biri Münâcât Diğeri Medhiye Hz. Ali ve Hz. Hüseyin İçin Yazdığı Bilinmeyen İki Manzumesi”, *Kızılırmak Aylık Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Haziran 1992, sy. 6, s. 8-9.
- Aksoyak, İsmail Hakkı, “Eşref Paşa’nın Müşterek Şiirlerinde Ehl-i Beyt ve On İki İmam Sevgisi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2020, c. IX, sy. 30, s. 363-381.
- Aksoyak, İsmail Hakkı-Arslan, Mehmet “Gelibolulu Mustafa Alî’nin Kerbelâ Mersiyelerini Muhtevî Bir Risâlesi: Sübhâtü’l Abdâl”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1996, sy. 2, s. 49-67.
- Altunmeral, Mehmet vd., “Bir Maktel-i Hüseyin Örneği”, *Süfi Araştırmaları*, 2010, c. II, sy. 1, s.61-106.
- Atalay, Mehmet “Yenişehirli Avnî Bey’in Hz. Hüseyin’in Şehid Edilmesi Hakkındaki Mersiyesi ve Türkçe Tercümesi”, *Doğu Edebiyatı*, İlkbahar-Yaz 2008 yıl: 2, sayı 3, s. 36-40.
- Aydın, Haluk, “Remzî’nin Kerbelâ Mersiyesi”, *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017, c. IV, sy.13, s. 239-254.
- Aydın, Şadi, “Divan Şiirinde Ehl-i Beyt”, *Doğu Araştırmaları*, 2011, sy. 8, s. 23-36.
- Bektaş, Ekrem. “Diyarbakırlı Kâmî’nin Hadîka-i Ma’neviyye’si”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, c. XII, sy. 1, s. 167-207.
- Çakın, Mehmet Burak, “Kerbela Mersiyelerinde Hz. Muhammed”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2019, c. XIV, sy. 3, s. 1275-1300.
- Çakır, Mümine “Kadîmî’nin Kerbelâ Mersiyeleri”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2012, c. VII, sy. 1, s. 705-725.

- Coşguner, Fahrettin, “Mevlânâ’nın Gözünden Kerbelâ”, *Mevlânâ Araştırmaları*, 2019, c. VI, s. 43-49.
- Demirel, Özlem, “Âşıkî ve Maktel-i Hüseyin’i”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2008, c. XXXVIII, s. 49-61.
- Doğanbaş, Muzaffer, “Bilinmeyen İki Maktel-i Hüseyin Nüshası”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 2001, c. VII, sy. 20, s. 27-32.
- Durbilmez, Bayram, “Yozgatlı Hüznî Dîvânlarında Kerbelâ”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 2016, sy. 11, s. 1-25.
- Durkaya, Hayriye, “Kerbelâ Mersiyelerinde Beddua”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, sy. 59, s. 185-194.
- Eliaçık, Muhittin, Enderunlu Atâ ve Şiirleri, *Osmanlı Araştırmaları*, 2005, sy. 26, s. 237-264.
- Erdoğan, Mehtap, “Sivaslı Ali Şâdî ve Kerbelâ Mersiyelerini İhtiva Eden Sirişk-i Mâtem Adlı Eseri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, c. II, sy. 2, s. 54-72.
- Ertaylan, İsmail Hikmet, “Yusufî-i Meddâh Yeni İki Varaka ve Gülşah Nüshası: Hamuş-nâme-Dâsitân-ı İblis-i Aleyhi’i La’ne ve Maktel-i Hüseyin”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1946, c. I, sy. 2, s. 105-121.
- Ertekin, Ertuğrul, “Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyin’ler”, *Âşinâ Dergisi*, 2006, c. VII, sy. 23-24.
- Ertekin, Ertuğrul, “Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyin’ler”, *Âşinâ Dergisi*, 2006, c. VIII, s. 79-108.
- Ertekin, Ertuğrul, “Yahya b. Bahşî’nin Maktel-i Hüseyin’i” *Kible Dergisi: Muharrem Özel Sayısı*, 2014, sy. 35, s. 108-118.
- Esir, Hasan Ali, “Anadolu Sahası Mesnevilerinde Kerbelâ Vakası”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012, sy. 1, s. 43-64.

- Gıynaş, Kamil Ali, “Bir Hz. Hüseyin Âşığı: Son Asrın Meçhul Şairlerinden Bahreddin ve Dîvânındaki Kerbelâ Mersiyeleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 2013, sy. 67, s. 121-148.
- Gökşen, Cengiz, “Âşık Dertli’nin Şiirlerinde Ehli Beyt Sevgisi ve Kerbela Hadisesinin Yansımaları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırmaları Dergisi*, 2016, sy. 78, s. 177-195.
- Gürbüz, Hulusi, “Kerbela Olayı’nı Konu Alan Müstakil Eserler Üzerine Bir İnceleme”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 2016, sy.78, s. 219-227.
- Kalkışım, Muhsin, “Neşâtî’nin İmam Hüseyin Mersiyesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal Of International Social Research*, 2008, c. I, sy. 2, s. 192-201.
- Kalyon, Abuzer- Kalyon, Filiz, “Ravzatü’l-Eş’âr’dan Hareketle Ehl-i Beyt ve Kerbelâ İçerikli Manzum Metinler İçin Bir İnceleme Önerisi”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2016, c. II, sy 4, s. 59-79.
- Kalyon, Filiz, “Ehl-i Beyt ve Kerbelâ Hadisesi Merkezli Bir Mecmua: Ravzatü’l-Eş’âr”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2015, c. X, sy. 12, s. 573-586.
- Kaya, Bilge, “Muharrem Ayı ve Kerbelâ Mersiyeleri”, *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 2005, sy. 33, s. 501-519.
- Kayaokay, İlyas, "Mensur Bir Maktel-i Hüseyin: Hilmî-zâde İbrâhîm Rıfatın “Vak’a-i Dil-sûz-ı Kerbelâ’sı.” *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2019, c. VI, sy. 1, s. 70-88.
- Kayaokay, İlyas, “Seyyid Fevzî’nin Manzum Kerbelâ Mersiyesi: Taziye-nâme”, *Kalemler*, Haziran 2020, c. V, sy. 9, s. 119-134.
- Köprülü, M. Fuad: “Bizde Mersiye ve Mersiyeciler”, *Yeni Mecmua* 1917, sy. XVI, s. 305-308; sy. XVII, s. 324-328; sy. XVIII, s. 344-348; S. XIX, s. 364-367; s. XX, s. 384-386.

- Mengi, Mine, “Eski Edebiyatımızın Mersiyelerine Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları II: Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı*, 1983, sy. 2, s. 91-101.
- Mirzayev, Ataemi, “Fuzûlî’nin Hadikatü’s-Süeda Adlı Eserindeki Manzum Kısımlar Üzerine” *Turkish Studies: Klâsik Türk Edebiyatında Mesnevî-Prof. Dr. Halûk İpekten Anısına*, 2009, c. IV, sy.7, s. 438-447.
- Okumuş, Necdet, “Manisalı Hasan Rüşdî ve Âşık Tevhîde’nin Bilinmeyen Kerbelâ Mersiyeleri”, *Manisa Dergisi*, S. 21-22, Manisa 2001, s. 47-50.
- Okuyucu, Cihan, “Câmî-i Rûmî (Mısrî) ve Sa’âdetnâme’si”, *Türkiyat Mecmuası*, Bahar 2011, c. XXI, s. 297-327.
- Özil, Sibel, “Maktel-i Hüseyinler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2017, sy. 83, s. 31-48.
- Özil, Sibel, “ Maktel-i Hüseyinlerde Yer Alan Fevkalâde Hâdiselere Kısa Bir Bakış; Maktel-i Âl-i Resûl Örneği”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 2020, sy. 24, s. 505-520.
- Öztahtalı, İbrahim İmran, “Bursalı Murad Emrî Efendi Divanında Ehl-i Beyt Sevgisi ve Divan-ı Emrî’de Kerbelâ”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2011, sy. 57, s. 85-97.
- Süer, F. Ramazân, “Müellifi Bilinmeyen Bir Kerbelâ Mersiyesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, c. XV, sy. 1, s. 425-455.
- Şahin, Gülay, “Zekî Divanı ve Divan’daki Kerbela Mersiyeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2011, sy. 59, s. 239-252.
- Şahin, Mehmet, “Mustafa Fevzi b. Nu‘man ve Hz. Hüseyin Mersiyesi”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2020, c. VII, sy. 4, s. 175-187.
- Şener, Hasan, “Kilisli Zihnî’nin “Olur” Redifli Kerbela Mersiyesi”, *Journal of Turkish Language and Literature*, 2015, c. I, sy. 2 , s. 195-204.

- Şimşek, Selami, “Bir Gönül Tekkesi Şeyhi Seyyid Osman Nureddin Şems (ö. 1883) ve Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü’ş-Şühedâ’sı”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2004, sy. 26, s. 119-148.
- Şimşek, Selami, “Bandırmalı Şeyh Yûsuf Nizâmeddin Efendi (ö. 1165/1752) ve Mersiyye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbelâ’sı”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2006, c. XII, sy.30, s. 65-81.
- Tanyıldız, Ahmet, “Fuzûlî’nin Hadîkatu’s-Su’adâ’sı Üzerine Notlar”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi: Prof. Dr. Abdülkerim Abdulkadiroğlu Özel Sayısı*, 2016, c. II, sy.3, s. 139-155.
- Telli, Cahit, “Osmanlı Yönetiminin Yeni Yıl Kutlamalarından: İstanbul Tekkelerine Muharremiyye Dağıtımı”, *Sûfî Araştırmaları Dergisi*, 2012, c. III, sy. 6, s. 1-29.
- Topal, Ahmet, “Klasik Türk Edebiyatında Muharrem Ayı Etrafında Yazılan Şiirler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2007, sy. 35, s. 89-104.
- Turan, Selami-Akgül, Ahmet, “Sâfi’nin Kerbelâ Mersiyesi Üzerine Bir Tahlil”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 2012 sy. 64, s. 31-42.
- Turan, Selami-Çetin, Kamile, “Bektaşî Şairlerinden Râşid’in Şâh-ı Şehîdân Mersiyesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 2010, sy. 55, s. 341-350.
- Türkoğlu, Serkan, “Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler ve Bekâî’nin Kitâb-ı Kerbelâ Mesnevisi”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2017, sy.58, s.107-128.
- Yazar, Sadık, “XVI. Asır Şairlerinden Eğirdirli Şerîfi’nin Şevâhidü’ş-Şühedâ’sı”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2009, c. IV, sy. 2, s. 1092-1116.
- Yıldıran Sarıkaya, Meliha, “Türk-İslâm Edebiyatında Ehl-i Beyt Muâdili Kavramları Şiire Taşıma Geleneği”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007, sy. 32, s. 89-126.

Yılmaz, Hacı, “Irak Ziyâret-nâmesi ve Kerbelâ Şehitleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2007, sy. 44, s. 93-102.

Yiğiz, Uğur, “Kerbelâ’nın En Küçük Şehîdi -Alî-yi Asgar- İçin Yazılmış Bir Mersiye”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Bahar 2018, sy. 8, s. 204-228.

Yörür, Ali, “Hasan Dâniş Bey’in Kerbelâ Mersiyesi”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi: Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Özel Sayısı*, Aralık 2018, c. IV, s. 680-694.

Yüksel, Yahya, Nevruz b. İsa’nın Manzûme-i Kıssa-i Kerbelâ Adlı Mesnevisinde Geçen Ayetler, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2020, c. VI, sy 3, s. 639-658.

Zavotçu, Gencay-Duman, Ebru, “Dervîş Mahfi ve Muhtâr-nâme’si”, *Journal of Turkish Language and Literature*, 2020, c.VI, sy. 2, s.233-243.

Bildiriler / Tebliğler- Sempozyum Bildiri Kitaplarında Yer Alan Yayınlar-

Aksu, Ali, “Kerbela Literatürü”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. I, s. 341-376.

Aktaş, Hasan, “Mersiyeden Modern Şiire Tarihin Kerbela Şuuru”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 295-334.

Arslan, Mehmet, “İsmail Hakkı’nın “Hüseyin” İsminin Fazileti ve Özellikleriyle İlgili Eseri: “Risâle-i Hüseyiniyye”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 69-94.

Awadulla, Abdulaziz Muhammed, “Ayiz El-Karenî’nin “Ben Sünnî Hüseyinîyim” Adlı Kasidesi ve Kasidenin Edebî Açından İncelenmesi”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 427-440.

- Aydemir, Yaşar, “Ravzî’nin Şiirlerinde Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve Kerbelâ Vurgusu”, *II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı*, 17-18-19 Ekim 2007, Ankara, c. II, s. 827-842.
- Baş, Eyup, “İslâm Tarihinde Matem: Yas Kültürü ve Kerbelâ”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 379-386.
- Bingöl, Duygu, “Kerbelâ Hadisesi’ne İki Farklı Bakış: Fuzûlî ve Lâmiî’nin Maktel-i Hüseyinleri Üzerine Bir Mukayese Denemesi”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 18-20 Ekim 2018, Ankara, c. I, s. 201-214.
- Bülbül, Tuncay, “Edebiyatımızda Kerbelâ Mersiyeleri ve Kerbelâ Mersiyeleri İçeren Bir Mecmu‘a”, *II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, 17-18-19 Ekim 2007, Ankara, c. II, s. 919-943.
- Durbilmez, Bayram, “Sorgunlu Sıdkı Baba Divânı’nda Kerbelâ”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 215-229.
- Ekinci, Mustafa, “Safevî Devleti Hükümdarı Şah İsmail’in Şiirlerinde Hz. Hüseyin ve Kerbelâ”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. I, s. 511-514.
- Erdoğan, Kenan, “Âşık Mustafa Remzî-i Kırkağacı’nın Çeşitli Manzumelerinde Ehl-i Beyt Sevgisi, Kerbelâ Hadisesi ve Bununla İlgili Yazdığı Şiirler”, *II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, 17-19 Ekim 2007, Ankara, c. I, s. 227-247.
- Erdoğan, Kenan, “Maktel-i Hüseyin, Manisa Nüshası ve Sünnî ve Haricî Kavramları Üzerine”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 61-66.
- Erdoğan, Mehtap, “Senih-i Mevlevî’nin Vak’a-i Kerbelâ’nın Mukaddimesi Adlı Risâlesi”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 161-201.

- Erođlu, Süleyman, “Yahya Bin Bahşî ve Maktel-i Hüseyin’i”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 43-59.
- Esir, Hasan Ali, “Anadolu Sahası Mesnevilerinde Kerbela Vakası”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 95-106.
- Güngör, Şeyma, “Tarihî Olaydan Menkıbeye, Menkıbeden Şahesere [Kerbela Olayı ve *Hadikatü’s-Sü’eda*], 38. *ICANAS: Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 10-15 Eylül 2007, Bildiriler Kitabı, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 2008, c. I, s. 769-788.*
- İslamoğlu, Abdülmecit, “Hacı Nüreddin Efendi ve Hüseyin’in Makteli Adlı Eseri”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 17-42.
- Kaplan, Hasan, “Refik ve Şiirlerinde Hz. Ali Ehl-i Beyt ve On İki İmam Sevgisi”, *II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, 17-18-19 Ekim 2007, Ankara, c. II, s. 843-856.
- Karabey, Turgut, “Fuzûlî’nin Kerbelâ Olayına Bakışı”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 18-20 Ekim 2018, Ankara, c. I, s. 847-861.
- Kazan, Şevkiye, “Üsküdarlı Osman Şems Efendi ve Kerbelâ Mersiyesi”, *Üsküdar Sempozyumu Bildirileri*, 12-13 Mart 2004, İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2005, c. II, s. 131-152.
- Kılıç, Filiz, “Kerbela Olayı Üzerine Yazılmış Bilinmeyen Bir Mesnevi: Vâkı‘a-i Deşt-i Kerbelâ”, *2. Uluslararası Hacı Bektaş Velî Hoşgörü ve Barış Sempozyumu*, 08-10 Ekim 2015, Sempozyum Bildirileri, 2016, s. 29-35.
- Köksal, Mehmet Fatih, “Bir Şiir Mecmuasından Hareketle Kerbelâ Literatürüne Ekler”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 351-376.

Kurtoğlu, Orhan, “Kadın Şairlerin Diliyle Kerbelâ” *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında “Kadın” Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 4-6 Mayıs 2017, Amasya, s. 655- 667.

Özcan, Nurgül, “Sükutî Divanı’nda Hz. Ali ve Ehl-i Beyt Sevgisi”, *II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşılık Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, 17-18-19 Ekim 2007, Ankara, c. II, s. 857-868.

Özçelik, Kenan, “Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir? ”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 7-15.

Özkan, Ferudun Hakan, “Fuzûlî’nin Gözüyle Cihânın İki Gözü”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşılık Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 18-20 Ekim 2018, Ankara, c. II, s. 293-308.

Şimşek, Selami “Son Dönemde Üsküdar’da Yetişmiş Bir Süfi Şâir: Yûsuf Nizâmedin Fâhir (Ataer) Baba, Hayatı, Eserleri ve Mersiyeleri”, *Üsküdar Sempozyumu Bildirileri V*, İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2008, c. II, s. 339-359.

Tuğluk, Halil İbrahim-Ciğa Özkan, “Besnili Sıdkı Efendi ve Dîvânında Yer Alan Ehl-i Beyt Sevgisi”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşılık Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 18-20 Ekim 2018, Ankara, s. 615-632.

Turgut, Kadir, “Türk Edebiyatında Farsça Yazılmış Kerbelâ Mersiyeleri”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 509-520.

Uyar, Gülgün, “Hulâsatü’l-Hakâyık’ta Âl-i Abâ ve Kerbelâ, *Uluslararası Hâce Muhammed Lutfî (Alvarlı Efe) Sempozyumu Bildirileri*, 25-26 Nisan 2013, Erzurum, c. I, s. 501-508.

Vahed, Assadollah, “Nesiminin Şiirinde Ehl-i Beyt Methiyeleri ve Aşure Geleneğine Bir Bakış”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşılık Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 18-20 Ekim 2018, Ankara, c. II, s. 665-674.

Yalçın Çelik, S. Dilek, “Âşık Dertli Dîvânı’nda Yer Alan Şiirlerde Hz. Ali ve Zülfikâr Sevgisi”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşılık Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 18-20 Ekim 2018, Ankara, c. II, s. 681-696.

Yayla, Mustafa Altuğ, “Lamiî Çelebi ve Onun Maktel-i Âl-i Resûl’u: 16. Yüzyıl Vaizlerinden Molla Arab’ın Maktel Karşıtlığına Yakından Bakmak”, *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı-III (Edebiyat Tarihi)*, 14-17 Mayıs 2015, Kütahya, s. 155-162.

Yekbaş, Hakan, “Hasan Tevfik Efendi’nin Muharrem Ayı ve Kerbelâ Hâdisesi’ne Dair Risalesi”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)*, Uluslararası Kerbela Sempozyumu, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, c. II, s. 107-159.

Yıldırım, Rıza, “Beylikler Dünyasında Kerbela Kültürü ve Ehl-i Beyt Sevgisi: 1362 Yılında Kastamonu’da Yazılan bir Maktelin Düşündürdükleri”, *Kuzey Anadolu’da Beylikler Dönemi Sempozyumu Bildiriler, Çobanoğulları, Candaroğulları, Pervaneoğulları*, 3-8 Ekim 2011 Kastamonu-Sinop-Çankırı, Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 344-372.

Yılmaz, Hanım, “Ehl-i Beyti Konu Alan Bir Mesnevî: Dâstân-ı Âl-i Abâ”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 18-20 Ekim 2018, Ankara, c. II, s. 739-745.

Ansiklopedi, Ansiklopedi Maddeleri

“Ali Evlâdı”, *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1978, c. I, s. 319-320.

“Ehlü’l-beyt”, *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1978, c. IV, s. 207.

Fığlalı, Ethem Ruhi, “Ali el-Ekber” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, c. II, s. 390.

Fığlalı, Ethem Ruhi, “Hüseyin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, c. XVIII, s. 518-521.

Güngör, Şeyma, “Hadikatü’s-Suadâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, c. XV, s. 20-22.

Güngör, Şeyma, “Maktel”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. XXVII, s. 455.

Güngör, Şeyma, “Maktel-i Hüseyin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, c. XXVII, s. 456-457.

“Hüseyin”, *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1978, c. V. /I, s. 634-640.

“Hüseyin”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1981, c. IV, s. 295-296.

İsen, Mustafa, “Mersiye-Türk Edebiyatı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004, c. XXIX, s. 218-219.

“Kerbela”, *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1977, c. VI, s. 580-582.

“Kerbela”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1982, c. V, s. 282-283.

“Maktel”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1986, c. VI, s. 126.

“Maktel-i Hüseyin”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1986, c. VI, s. 126.

“Mersiye”, *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1978, c. VII, s. 772-773.

“Mersiye”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1986, c. VI, s. 272-74.

“Muharremiyye”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1986, c. VI, s. 423-424.

Nur, Resul vd. (çev.), *Cevad Muhaddisî, A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi*, İstanbul: Asr Yayınları, 2010.

Öz, Mustafa, “Ali Evlâdı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, c. II, s. 392-393.

Öz, Mustafa, “Ehl-i Beyt”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, c. X, s. 498-501.

Öz, Mustafa, “Kerbelâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, c. XXV, s. 271-272.

Özel, Ahmet, “Âl” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, c. II, s. 305-306.

Pakalın, Mehmet Zeki, “Aba”, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, c. 1, s. 1-2.

Pakalın, Mehmet Zeki, “Âl-i Aba”, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, c. 1, s. 51-52.

Pakalın, Mehmet Zeki, “Ehl-i Beyt”, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, c. 1, s. 509.

Pakalın, Mehmet Zeki, “Mersiye”, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, c. II, s. 482-484.

Pakalın, Mehmet Zeki, “Muharrem”, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, c. II, s. 565-566.

Pala, İskender, “Âl-i Abâ”, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014, s. 19-20.

Pala, İskender, “Ehl-i Beyt”, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014, s. 136.

Pala, İskender, “Hüseyin”, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014, s. 218.

- Pala, İskender, “Kerbelâ”, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014, s. 267.
- Pala, İskender, “Maktel-i Hüseyin”, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014, s. 296.
- Pala, İskender, “Mersiye”, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014, s. 306-307.
- Pala, İskender, “Muharremiyye”, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2014, s. 332.
- Tâhir-ül Mevlevî, “Mersiye”, *Edebiyat Lügatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1994, s. 97-98.
- Tâhir-ül Mevlevî, “Muharremiyye”, *Edebiyat Lügatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1994, s. 102.
- Toprak, Mehmet Faruk, “Mersiye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004, c. XXIX, s. 215-217.
- Uludağ, Süleyman, “Âl-i Abâ” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, c. II, s. 306-307.
- Uzun, Mustafa İsmet, “Türk Edebiyatında Kerbelâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, c. XXV, s. 274-275.
- Uzun, Mustafa İsmet, “Muharremiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, c. XXXI, s. 8-9.
- Üzüm, İlyas, “Hüseyin-Literatür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, c. XVIII, s. 521-524.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil, “Muharrem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, c. XXXI, s. 4-5.

Sonuç

Hız. Hüseyin ve beraberinde bulunanların şehit edilişi ile Kerbelâ hadisesi, İslâm toplumlarında geniş bir zeminde yer almıştır. Tarihî-biyografik bir mahiyet arz eden ilk örneklerin akabinde konunun yorumlanışında görülen edebî çizgiler, yer yer hakikatten gerçeküstülüğe taşınmıştır. Çok yönlü metinler olarak tarihî, dinî, sosyolojik bir gerçekliğin de ifadesi olacak şekilde eserlerde yer alan bu hadise, edebiyat sahasına yönelik çalışmalar etrafında ele alınmıştır. Arap ve Fars edebiyatında bu konunun ana hatları ve önemli görülen yönleri kısaca verildikten sonra, Türk edebiyatında yazılan “maktel”, “muharremiyye” ve “mersiyeler” etrafında teşekkül eden çalışmalar sıralanmıştır.

Manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık yazılan eserler ile bir külliyat hâlini alan bu sahada, klâsik Türk edebiyatı ve Türk İslâm edebiyatına aksedişiyile oluşan literatür, konu üzerinde bütüncül bir yaklaşım etrafında değerlendirilmiştir. Çalışma süresince sıralanan eserlerin tamamı okunmaya ve karşılaştırılmaya dikkat edilmiş; eleştirel bir bakış açısı ve mukayese çerçevesinde yorumlanmaya çalışılan eserlerin, nicelik bakımından belirli bir seviyeye ulaştığı görülmüştür. Nitelik açısından bu durumu ifade etmek zor görünmektedir.

Kimi çalışmalarda her ne kadar kaynakçada çok sayıda eser sıralansa da bunlardan yeteri kadar yararlanılmadığı, yapılan bazı çalışmaların adeta birbirinin tekrarı mahiyetinde olduğu görülmüştür. Daha ziyade metni önceleyen bir anlayış ile hazırlanan bu eserlerde, mevcut literatürün yeteri kadar saptan(a)maması ve akademik disiplinden ziyade sadece metin neşri gayreti söz konusudur. Birçok okuma hatası bulunan bu çalışmalarda eserin tahlil süreçlerinde de birçok yanlış yorumlamalar görülmektedir. Bununla birlikte aynı isimler ve eserler üzerine yapılan çok sayıda müşterek çalışma söz konusudur. Bu bağlamda birbirinin tekrarı şeklindeki çalışmaları ilmi düzeye taşıyan az sayıda eser, alan araştırmaları açısından artı bir değer tesis etmektedir.

Kerbelâ sahasında yazılan eserlerin transkribe edilmesinin alana sağladığı katkı elbette göz ardı edilemez ancak eleştirel, akılcı, mukayeseli bir bakış açısı ile konunun salahiyeti tesis olunabilir. Bu bağlamda edebiyatımızda bilinen ilk maktel yazarı Yûsuf-ı Meddâh tarafından kaleme alınan “*Maktel-i Hüseyin*” etrafında oluşan karmaşık ve birbirinden farklı bağıntılar benzerine az rastlanır bir mahiyet arz etmektedir. Yûsuf-ı Meddâh’ın farkı nüshaları üzerinde yeni isimler tayin olunarak gerçekleştirilen birçok akademik çalışmayla bu alanda oluşan geniş ve karmaşık literatür son derece dikkat çekicidir.

Yaygın bir kabul ile Kastamonulu Şâzî etrafında perçinlenen hatalar kimi zaman Lut Oğlu Yahyâ, Âşıkî kimi zaman Kemterî, Lâmi’î Çelebi, Şâdî Meddâh gibi isimlerle yer almıştır. Yer yer kütüphane kataloglarında eksik ve hatalı bilgiler, yer yer müstensihlerin dahli ile gerçekleştirilen ekleme ve eksiltmeler, yer yer eserin sahiplenilmesi gibi durumlar etrafında konuya gerekli dikkat ve çabayı esirgeyen

çalışmalar ile sahada yeni yeni sorunlar meydana getirilmiştir. Ne acıdır ki konu üzerinde yapılmış olan tashih gayretleri ısrarla yanlış sürdürme çabası neticesinde pek de başarılı olamamıştır. Zira son dönemde hatayı sürdüren, belki de hiç farkına varmadan yapılan çalışmalar hâlâ problemi devam ettirmektedir.

Günümüze ulaşan ilk *Maktel-i Hüseyin*'in Ebu Mihnef'e aidiyetinin tevsik olunması noktasında bazı soru işaretleri doğuran iddiaların ise ayrı boyutta değerlendirilmesi söz konusudur. Bugüne kadar yapılan maktel çalışmalarında, Arap edebiyatında dolayısıyla kendisinden sonra yazılan pek çok maktel türüne kaynaklık teşkil eden böylesine önemli bir eserin, Ebu Mihnef'e aidiyetin birinci derece kaynaklar ışığında tenkidî bir nazarla değerlendirilmesini gerektirecek böylesi bir durum, farklı bilgiler ışığında saha araştırmalarında hemen hemen tüm çalışmaları tashih kılmaya sevk etmesi muhtemeldir.

Son olarak ifade edilmelidir ki konunun tam mahiyetiyle ortaya konulabilmesi için maktel türüne kaynaklık teşkil eden eserler üzerinden bir bütünlük oluşturacak, mukayeseli olarak değerlendirilebilecek daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu manada böylesine bir incelemeye kapı aralayan bu çalışma, türün ilk örneği kabul edilen eserlerden klâsik edebiyat sahasına uzanan bir çizgide birtakım eksiklik ve saptamaları değerlendirip güncel literatürü paylaşmaktan öteye gitme iddiasında değildir.